

9.

Vi spelade en pjäs av Jean Giraudoux: Apollon från Bellac, också den i Olles dekor och jag minns att han blev missbelåten med mitt sätt att förverkliga hans intentioner: ett stort spindelnät monterat på en slöja i fonden. Han tyckte nog att det var ganska klumpigt utfört och jag misstänker så här efteråt att det var ytterligare en spik i kistan, ytterligare något som bidrog till mitt fall, till att jag inte fick förnyat kontrakt för nästa spelår. Det fanns naturligtvis flera anledningar till detta. Jag var ju vald av skådespelarna att representera Teaterförbundet och det var vanligtvis inga problem. Men nu klagade skådespelarna med Ulf Qvarsebo i spetsen på att de kom hem så sent efter turnéföreställningarna i kretsen. Det fanns en bestämmelse i avtalet att om man kom hem efter klockan två på natten så skulle man ha nattractamente, alternativt en hotellövernattning bekostad av teatern. Enligt Ulf var de sällan hemma före två. Palle menade att hemkomsten skulle räknas från det att turnébussen passerade stadsgränsen som i Borås' fall låg flera mil från Stora Torget, just där Ulf hävdade att bussen skulle vara senast klockan två på natten. Det blev ett ganska infekterat gräl där jag hamnade i mitten. Men det överskuggades av nästa gräl. Palle Granditsky (och Anita Blom) ville absolut ha bort Kerstin Karte från teatern; varför begrep jag aldrig. (Vad kunde den ganska bleka och stillsamma Kerstin ha ställt till med som gjorde dem så upprörda; det enda originella med henne var att hon köpte en premieobligation varje gång hon fick sin avlöning?) Palle hade sagt till henne att låta sjukskriva sig säsongen ut; på så sätt skulle hon inte kosta teatern någonting. Hon vägrade att gå med på det, och jag ringde till Rolf Rembe på Teaterförbundet för att få honom att ingripa och sak samma gjorde Kerstins man i Göteborg, skådespelaren Tore Karte. Jag blev om möjligt ännu mer impopulär på kansliet. Tvisten slutade med att Kerstin Karte fick sin lön men inga roller under våren 1959. Saken fick ett efterspel på sommaren då Svenska Teaterförbundet vid sin kongress utsåg Palle Granditsky till "årets bästa teaterchef". Men än så länge hade jag inte förstått att det var kört på teatern i Borås för mig.

En ny sommar närmade sig, en årstid som jag inte alls såg fram emot eftersom den innebar ännu en period av försörjningsproblem. Det hade varit ett elände under den förra sommaren och flera gånger hade jag vaknat klockan fyra på morgonen, i vargtimmen, och vid tanke på den kommande sommarferien funnit allting så hopplöst att jag började gråta, något som aldrig hade hänt mig förr. Jag hade visserligen tyckt att livet känts omöjligt

den gången då Gunilla G. gjorde slut med mig, men då hade jag inte ansvar för någon annan än mig själv. Nu hade jag hustru och barn och inget arbete och såg ingen väg att reda upp situationen. I ett hus på en parallellgata till Kellgrensgatan där Maria och jag bodde som nygifta hade Olof Lindfors och jag, medan jag ännu var ungt, besökt en äldre dam, som han kände, som var hembiträde och bjöd oss på nybakade bullar i köket. Hon var fräl-snings-soldat och släkt med frun i huset och frun var i sin tur mycket teat-erintresserad, så mycket att Lars Gerhard hade anställt henne som sufflös (jag gissar nästan på ideell basis) och Maria och hon blev goda vänner. Hon hette Margit Westblad. Maria anförtror henne våra problem och hon talade med sin man Bertil som var kamrer på Skandinaviska Banken i Borås där han bland annat hade ansvar för personalfrågor. Han sa att du kan ju läsa och skriva, så du skulle väl kunna bli semestervikarie i banken? Det var ett erbjudande som jag tacksamt tog emot. Jag skulle visserligen inte få lika hög lön som på teatern, bara 840 kronor i månaden, men det handlade ju inte om mer än tre månader. Min sista arbetsdag på teatern var den femtonde april och redan nästa dag började jag på banken. Jag hade visserligen fått semesterersättning men vi hade inga planer på att kosta på oss semester med vår knackiga ekonomi. Inte heller hade vi kvar förra årets semesterbostad. Marias mamma hade ju gjort sig av med båtsmanstorpet vid Nya Varvet redan för två år sedan och eftersom hon hade mer än fullt av prylar i sin lägenhet på Götabergsgatan skickat hela möblemangent upp till Siv och Lars-Inge (som då ännu levde) på Otterön med ångbåt. Siv berättade att de hade hållit på ro ut med prylar och sänka dem i havet i flera dagar, däribland tyvärr det lilla enkelradiga dragspel som Maria trakterade med stor finess. Lars-Inge hade varit i Portugal och målat innan han träf-fade Siv och jag antar att det var det som stimulerade henne att resa dit när hon nu blivit ensam, vilket betydde att vi inte heller kunde räkna med att bli bjudna till norra Bohuslän under sommaren.

Jag infann mig på denna för mig exotiska nya arbetsplats, Skandinaviska Banken, den sextonde april 1959. I Borås levde banken enligt Wallenbergarnas motto, att vara med inte synas, fastän den vid denna tid-punkt inte ännu tillhörde wallenbergssfären. Skandinaviska Banken var tvärtom en arg konkurrent till Stockholms Enskilda Bank som bara hade kontor i Stockholm och väl närmast drev bankir rörelse, till skillnad mot Skandinaviska Banken, som hade börjat inse att inlåningen, spararnas pen-gar, var viktig som underlag för den utlåning som man tjänade sina pen-gar på och kommit på att man skulle bli folklig och kalla sig Din Bank. Kontoret i Borås förde likafullt en undanskymd tillvaro inne i en stor byg-gnad som upptog ett helt kvarter mellan Lilla Brogatan (som var den större Brogatan) och Stora Brogatan (som var den mindre av Brogatorna). Det var från början Borås Bank, en liten provinsbank, som 1949 hade köpts upp av Skandinaviska Banken i samma veva som denna och Sveriges Kreditbank hade delat Göteborgs Handelsbank mellan sig. Borås Bank hade tidvis

haft det besvärligt och hade svårt att möta konkurrensen från Svenska Handelsbanken som var största banken i stan och hade kontor i ett vackert hus som dominerade Stora Torget och var ritat av Ragnar Östberg, arkitekten bakom Stockholms berömda stadshus. Borås Bank hade istället hyrt ut alla butikslokalerna så att banken låg mitt inne i huset i utan egen ingång från gatan omgiven av bland annat en blomsteraffär och en bokhandel. För att komma till banken måste man gå in genom porten som ledde upp till lägenheterna och det hände att människor med ärende till banken fick gå både ett och två varv runt kvarteret innan de kom rätt; många gånger efter att ha fått besked av någon som stod på tvärgatan bakom huset och rökte eftersom rökaren oftast var en banktjänsteman som tog rast. Jag hittade i alla fall dit och Bertil Westblad tog emot mig. Efter att ha kastat en blick på mig, ledsagade han mig upp på andra våningen. Jag var gräsligt oklippt och jag hade haft inte råd att gå till frisören innan jag fått min första lön från banken. Lönen från teatern var redan förbrukad för att betala specerihandlarns räkning och hyran som vi resterade med. Maria och jag levde i en ur-hand-i-mun-tillvaro, eller som Gunde Johansson uttryckte det; vi var födda en månad för tidigt. Det bar sig inte bättre än att banken bara några dagar efter det att jag börjat mitt semestervikariat fick besök av en höjdare från Stockholm, en direktör som reste runt och förklarade för personalen på de olika kontoren hur man skulle vara klädd och se ut för att passa i banken. Han hade med sig en flanellograf som var sista skriket inom visuell kommunikation, figurer utklippade ur papp med sammetsbaksida som kunde fästas på en mörkblå tavla klädd med samma sorts sammet; en kardborrefunktion med andra ord. Bankdirektören visade hur fult det var med rutiga kavajer till randiga byxor och berättade att flickor inte fick ha åtsittande jumprar på sig när de satt bakom disken. Därefter övergick han till att tala om personlig hygien. Vi skulle inte ha skägg, inte vara orakade. Jag, den nye, hade blygsamt satt mig längst bak. Vi var väl trettio åhörare. När bankdirektören så att en banktjänsteman inte fick ha långt hår, att en sådan skulle var välklippt, vände sig hela församlingen om och titta på mig. Det fanns alltså minst ett gott skäl för Bertil Westblad att placera mig en trappa upp i banken bortom kundernas blickar.

Jag var stationerad på Upplysningsavdelningen. Två stora skrivbord stod vända mot varandra och bakom dem satt två ungar i den yngre medelåldern, chefen Sven-Erik Nilsson, vars ungarstämmande varade fram till 40-årsåldern och Nisse Brännabo, som flyttade till Tranemo där han trakterade orgeln i ortens kyrka, en man som jag tappade ur sikte, men som jag undrar om han någonsin blev gift. Sven-Erik var chef för upplysningen (han blev ganska snart befordrad till kamrer och kom att efterträda Bertil Westblad som förflyttades in till centralkontoret i Göteborg). Sven-Erik var kassör i idrottsföreningen Elfsborg där Bertil var ordförande. På avdelningen hade man fått nya eldtåliga skåp av plåt för att förvara sina hängmappar med upplysningar i och mitt första jobb blev att stå framför dessa skåp och

sortera upplysningarna, som var skrivna på A-5-papper och lägga in dem i nya mappar. Hittills hade de förvarats i mer primitiva träskåp. Jag hade naturligtvis fått skriva på en förbindelse om att iakttaga tystnad om allt i banken enligt lagen om banksekretess innan jag fick börja ta del av dessa intressanta papper som beklagligtvis bara handlade om människor och företag som jag inte hade en aning om, boråsare och folk från de sju häraderna, där jag inte hade någon egentlig hemvist och inte kände någon. Jag stod där vid mina skåp och undrade om mitt liv redan började gå i repris; hade jag inte stått just så här för några år sedan, fast den gången sorterade jag broschyrer på Motormännens Riksförbunds skrivbyrå i Stockholm? Mina nyfikna nya kollegor gjorde sig ärenden upp på avdelningen för att se på "skådespelaren". Om de inte kom på någon annan förevändning så passade de på att röka sina cigaretter uppe hos oss. (Jag skriver "oss" för jag kom att vara placerad i det här rummet flera veckor och i många omgångar under de år som skulle följa.) Det fanns ett rökrum i närheten, utanför personalmatsalen, där de luncher serverades som tillagades av våra två skickliga köksor. Annars fanns det inte många kvinnliga anställda. Bertil Westblad som var personalchef sa att han helst ville anställa män; flickor var oftare sjuka, hade mens och så gifte de sig och slutade eller också fortsatte de att jobba fast de hade barn som i sin tur blev sjuka och så måste mamman ta ledigt för den sakens skull; män hade ju inte alls samma ansvar för barnen. (När han några år senare blev personalchef för banken i hela västra Sverige bytte han fot och förnekade ivrigt, att han skulle ha haft något emot att anställa kvinnor.) Och kvinnorna blev allt vanligare i bankväsendet vilket medförde att medellönen sjönk och bankyrket blev ännu mindre attraktivt för pojkarna, blev ett låglöneyrke. (Banktjänstemannens yrke har under de hundrafemtio år som det har funnits haft högre status, än lön; när min gamle vän Ralf Strömvall sökte till banken på trettioalet frågade man honom om han hade privatförmögenhet; annars var det väl tveksamt om han skulle kunna försörja sig på en banklön.) Efter några dagar var skåpet sorterat och jag sattes att skriva utländska betalningar, men eftersom man inte hade plats för mig på nedre våningen där resten av Utlandsavdelningen satt placerade man mig vid ett litet skrivmaskinsbord i ett hörn uppe hos Sven-Erik och Nisse Brännabo (eller var förklaringen att jag ännu inte hade varit hos frisören?). Formuläret som jag skulle fylla i hade fem kopior med karbonpapper mellan, och det måste vara korrekt utskrivet. Det enda detaljen som man kunde vara lite mer lättsinnig med, var omräkningen till svenska kronor, eftersom den inte sändes vidare till utlandet. Därför spelade det ingen roll om det blev fel, men man måste ju rätta till det. Jag försökte radera med skrivmaskinsradergummi, men det var svårt med alla kopiorna. Enklare var det att kryssa över det som var fel och skriva det rätta ovanför. Jag frågade min mera erfarna kollega som skulle kontrollera mitt arbete: Hur gör du när du gör fel, raderar eller kryssar över? Han svarade torrt: Jag gör aldrig fel.

Jag var inte van att sitta hela dagarna och skriva maskin. Det stora problemet för mig var inte att skriva, inte en gång att stava, halvt dyslektisk som jag är, utan att jag inte var van att sitta på rumpan hela dagarna. På teatern stod jag och målade eller snickrade och under min första vecka i banken hade jag stått framför ett plåtskåp. Jag försökte göra mig olika ärenden bara för att komma upp på fötterna ibland, men jag hade inte många ställen att besöka än så länge, udantagandes toaletten (för hög toalettfrekvens verkar dock alltid misstänkt) egentligen bara rökrummet. Men eftersom Sven-Erik rökte beviljade han också mig tillstånd att röka på min arbetsplats. (Nisse Brännabo rökte inte.)

En dag medan jag fortfarande var ny i banken fick vi besök av revisionsavdelningen från centralkontoret i Göteborg. De störtade in precis som klockan skulle slå tre och vi stod i begrepp att stänga och trängde sig brutalt in i kassabåsen och tog ifrån kassörerna nycklarna till lådorna där pengarna förvarades. Med vana händer räknade de igenom kassorna varefter de kastade sig över bokföringen och alla verifikationerna och på en vecka vände de ut och in på kontoret på revisorers vis, misstänksamt sniffande efter fel och brister. Alla på kontoret fick lämna ifrån sig sina nycklar, även de som gick till ytterdörren. Revisorerna var stadiga medelålders män med sina typiska egenheter: Josua gick omkring med uppknäppta manchetter och skjortärmarna fladdrande runt handlederna medan han kånkade på de olika pärmarna där bankens bokföring gömdes. Revisor Kärde var ett känt original i banken. Han hade tagit sitt efternamn efter sin födelseort Kärda utanför Värnamo. Någon elak kollega frågade honom: Det där Kärda kan väl inte vara något större samhälle, va? Säg inte det, sa Kärde, i min ungdom födde socknen i alla fall två luder. Vi på Upplysningsavdelningen, som egentligen inte skulle ha något att frukta av en revision (vi hanterade inga pengar, vi bokförde inte), fick ändå en släng av slevan när självaste revisionschefen en morgon steg in till oss och spände ögonen i oss och sa att vi tydligen inte var särskilt rädda om bankens egendom. Han hade kommit in i vårt rum kvällen innan och funnit att huvarna inte varit pålagda på någon av våra tre skrivmaskiner. De stod där prisgivna åt det damm och den smuts som virvlade kring i luften under dygnets mörka timmar när vi inte var på jobbet. Sven-Erik blev röd i ansiktet och tog genast på sig hela skulden. Han hade ansvaret eftersom han var arbetsledare, stammade han. (Han behövde inte resa sig, han hade redan ställt sig upp när den fruktade, som hette Sigurd Persson, hade klivit in i rummet.) (Brännabo och jag stod också i givakt.) Därefter vidtog ett frenetiskt letande efter skrivmaskinshuvarna, silvriga plastskynken, som till slut återfanns i botten av en låda i det gamla träskåpet. Vi använde dem så länge revisorerna var kvar i Borås och säkert ett par veckor därefter. Sedan försvann de på nytt och jag hörde aldrig att någon saknade dem.

Jag upptäckte till min förvåning att jag trivdes alldeles utmärkt på banken. Jag hade sagt till Maria, ”att sitta på kontor, det var det sista

jag skulle tänka mig att göra”, och hon bad mig att härda ut för ekonomin skull, för henne och barnet. Jag skulle ju inte arbeta så länge i banken. Det gällde ju bara några månader.

Det var en gemytlig och trevlig stämning på banken, betydligt vänligare och varmare än på teatern, kanske därför att människorna i banken inte hade så stora egon att slå vakt om: de var öppnare och frimodigare och det kan också tillskrivas det faktum att de inte behövde slå vakt om positioner och revir och att man, när man väl hade blivit ordinarie, hade ett fast och tryggt arbete som man bara kunde avskedas ifrån ifall man uppförde sig anmärkningsvärt illa: kom full till jobbet eller förskingrade eller stal pengar i kassan. Det var med banken som man sade om staten. Kakan var kanske inte så stor, men den var säker. Det fanns en handfull äldre herrar och ett par mogna damer i personalen. Herrarna var de två kamrerarna Jörnmark och Månsson och den obefordrade herr Famrin som skötte växelavdelningen. Och gamle vaktmästare Rehn som därför av vissa kallades Gamle Svarten. Han hade varit med redan på Boråsbankens tid och kunde berätta hur han skickades per bil till Riksbanken i Vänersborg för att rebelåna bankens prima varuväxlar så att man kunde få ihop avlöningspengar till personalen vid särskilt besvärliga månadsskiften. Jag bad honom en gång hjälpa mig att ta en fotokopia och hans svarade då att han aldrig hade lärt sig hur man gjorde. Ju mindre skit en lär sig, ju mindre skit behöver en göra, förklarade han. Sedan fanns det de båda kassörerna, Tollner och Lundgren, stabila herrar över femtio. Tollner var en glad lax, som jag snart blev bekant med. Kassör Lundgren var en fetlagd herre av den sort som inte lade bort titlarna utan att skåla, och eftersom vi båda aldrig kom på samma fest (det fanns ingen brist på fester, men antingen var jag frånvarande eller också han) blev jag aldrig du med honom. Av de äldre damerna var det en som alltid sprang istället för att gå, vilket gjorde ett på samma gång komiskt och tragiskt intryck. Hon hette Stina Unell och var ogift, satt stadigt förankrad på glasberget med grått hår och glasögon på näsan, men hade ambitioner som kom henne att glömma ålder och värdighet. Hon skulle snart pensioneras. Kvinnorna i banken hade lägre löner än männen, men ett generösare pensionsavtal: de fick gå i pension redan när de fyllde femtiofem år. Herrarna tror jag fick vänta till 65 (ev.60?). Allt det här skulle ju komma att ändras i och med tillkomsten av ATP som vi hade folkomröstat om 1957, den enda gången då jag röstat socialdemokratiskt med tanke på vilka (obefintliga) pensionsvillkor vi hade på teatern. Annars brukade jag rösta på en släkting till Ingrid, som till skillnad mot henne var mycket trevlig och hette Ragnhild Sandström, satt i riksdagen för folkpartiet i Umeå och brukade skriva roliga riksdagsbrev i Västerbottens-Kuriren. 1955 hade vi röstat om införande högertrafiken och jag hade röstat för att behålla vänstertrafiken, därtill övertalad av turnébussens chaufför, Sture Johansson, som hade förlorat tummen på höger hand. Om han skulle tvingas sitta och köra på västra sidan i bussen, kunde han inte sköta biljettmas-

kinen och växelkassan med den hand där han inte hade någon tumme. Vi var 2 miljoner som tyckte som Sture och 400.000 som ville ha den nya högertrafiken. Folkomröstningen var bara rådgivande och rådet var dåligt så det blev högertrafik.

Det hände allt en hel del på 50-talet. Under mitt decennium. Nu gick det mot sitt slut och detsamma gjorde min karriär inom den svenska teatern. En dag ringde Palle Granditsky och sa att man hade bestämt sig för att inte skriva nytt kontrakt med mig; istället skulle man anställa en ung, begåvad scenograf, Gunnar Steneby. Styrelsen hade undersökt alla möjligheter att ha mig kvar på teatern vid sidan av ynglingen, men det fanns inga ekonomiska möjligheter till det. Till min grämlse måste jag erkänna att de gjorde rätt. Jag hade visserligen slitit hund för Borås Kretsteaters skull, vänt på slantarna och aldrig sparat någon möda och nu när teatern höll på att bli accepterad och det äntligen började gå lite lättare (att tala om skördetid var överdrivet) skulle den siste pionjärn bort. Moren hade gjort sitt. Gunnar Steneby var en utmärkt dekoratör med kunskaper och idéer och jag beundrade honom, men avskedet från teatern var inte lätt att svälja. Det sved extra mycket i själen, när jag insåg att jag själv skulle ha handlat på samma sätt om jag hade varit i Palles kläder. Så här efteråt kan man undra varför jag inte satte upp någon form av försvar; om nu styrelsen var så positivt inställd till mig, som Palle sa (och det tror jag var sant; Bertil Söderling, K.G.Wirde och Kalle Hulthén hade jag bara goda erfarenheter av), kunde jag då inte ha krävt att kanske får göra en regiuppgift per år som gäst eller något sådant; å andra sidan hade jag inte fått göra någon regi alls under de båda åren som Palle hade varit chef, jag tvivlar på att han skulle ha låtit övertala sig när jag inte längre jobbade kvar. Sanningen att säga, var jag inte helt oförberedd; jag hade känt slaget komma och det hade nog Maria också, som var så utomordentligt känslig (helst om det var något tråkigt). (Och det var det ju oftast). Det var inte roligt att komma hem och berätta nyheten. Jag hade redan förr skrivit jobbansökningar till olika teatrar och fått nekande svar och jag kände mig inte uppmuntrad att sätta igång att skriva på nytt. Istället började jag fundera på att följa minsta motståndets lag och fråga om jag kunde få stanna kvar på banken? Samtidigt med mig hade banken anställt en blond ung man som hette Lloyd Wennberg som aspirant. Jag frågade Bertil Westblad om inte jag också kunde få bli aspirant som Lloyd? Jag hade tröttnat på teater, sa jag. Jag var led på att gå tre månader arbetslös varje sommar. Det var också sant. Även om det inte var hela sanningen. Bertil sa att det kanske inte var så enkelt, men han lovade att prata med bankdirektör Bertilsson. Över de fyra kamrerarna (vi hade en yngre kamrer också, som hette Ove Mattsson), Famrin på växlarna, Gamle Svarten, den springande damen och alla andra män och kvinnor på banken i Borås härskade Björn Bertilsson, en energisk, begåvad koleriker, som kunde vara otroligt charmig när han satte den sidan till och morrande argsint när han var på det humöret. Han var idrottsintresserad och det sades

om honom att han kände namnet på vartenda fotbollslag i Västergötland och dess placering i seriesystemet; inte därför att han var kalenderbitare utan därför att han hade sådan intellektuell kapacitet. Om Bertilsson var koleriker så var kamrer Månsson närmast flegmatiker, en skåning med lågt blodtryck som gjorde att han ibland kunde ha svårt att hålla sig vaken på sin arbetsplats. Jag fann honom en dag liggande framstupa över skrivbordet och han sa då att det som han bäst behövde för att få upp trycket var en sup, och en sådan kunde han inte ta sig under arbetstid. Han var en djupt bildad man och vi råkade i delo om orden Eder och Er; jag höll på den enklare formen och han gav mig suckande lov att använda den i bankens korrespondens om jag i konsekvens därmed också skrev Ert och inte Edert. Måns var en äkta frankofil och när Doktor Zjivago kom ut föredrog han att vänta med att läsa den till dess att stadsbiblioteket i Borås hade skaffat den franska översättningen. Kamrer Harald Jörnmark, som var nummer två i rang (Månsson var trea och Westblad fyra och Ove Mattsson femma), var lång och mager och såg närmast ut som gamle kungen Gustav V, tunnhårig och med silverbågade glasögon. Möjligen skulle han ha kunnat karaktäriseras som melankoliker, eftersom han ibland hördes stöna över den hudåkomma som han led av och som kom honom att under avslappnade stunder sitta och riva sig på ryggen med en linjal innanför skjortan. Han och Månsson var ungefär lika gamla, båda fick för sig att gå i pension vid sextio och båda återvände omgående till banken när de upptäckt hur liten pensionen blev när man gick så tidigt. Det skedde bara något år efter det att jag började i banken och därmed förstår den som läser detta att jag fick anställning som aspirant, eller rättare sagt: jag var redan anställd.

Bertil Westblad återvände från sitt samtal med Bertilsson och berättade: Han tror att du är aspirant, så vi säger ingenting! Jag tackade honom verkligen av hela mitt hjärta. Det kändes som om ett berg av stenar rullade av mitt bröst. Att vara aspirant innebar en form av provtjänstgöring med reducerad lön. Man kunde vara aspirant i upp till två år. Om det visade sig att man dög blev man ordinarie. Det skulle mycket till för att inte bli ordinarie; då skulle man vara uppenbart olämplig för yrket. Jag bestämde mig för att Bertil Westblad aldrig skulle behöva ångra att anställde mig i banken. Maria blev också lättad när jag kom hem och berättade att jag skulle börja i banken på allvar. Vi delade en flaska Algerievin à 3:50 för att fira och jag kände det som en befrielse att komma bort från teatern, att ha ett arbete som man inte behövde ta med sig hem på kvällen.

Men visst gjorde det ont att inte längre få fortsätta med det man kände sig kallad till, så ont att jag låtsades att jag hade slutat frivilligt. När någon frågade mig varför jag inte var kvar vid teatern, svarade jag att det var för att jag ville ha tolv månadslöner om året. Jag använde också den förklaringen när jag ringde till pappa och berättade att jag hade börjat arbeta i banken och jag tyckte mig höra en lättnadens suck, men kanske var det inbillning, något som jag förväntade mig att få höra; jag minns att pappa

berättade hur han efter studenten började som aspirant på Handelsbanken i Gävle när en kamrat kom in och berättade att apoteket mitt emot ville anställa en elev och att pappa omedelbart hade kilat över gatan och sökt och fått platsen; han hade funnit bankjobbet motbjudande tråkigt. Jag undrade om det var min mammas bror Harald som med tiden blev kamrer på Handelsbanken i Mora som hade fixat anställningen på banken i Gävle åt pappa? Hade mamma och pappa träffats redan då? Det sades att de hade varit förlovad i elva år innan de gifte sig, vilket de gjorde 1928 och det placerar själva förlovningen till år 1917 då pappa var 22 år (han var född 1895). Kanske? Kanske hade inte bara mamma utan också morbror Harald varit i Gävle 1917? Hur kom det sig? Bodde mamma och hennes syskon inte i Hudiksvall, där morfar var lotsålderman? (Visserligen hade morbror Hilding dött i Göteborg; moster Jenny arbetade i Stockholm och morbror Gustav i Karlskrona och hade inte morbror Erik försvunnit i Amerika?) Hur hade mamma hamnat i Gävle? Hon skulle ha arbetat på kontor som ung. Nu är alla döda, de som skulle kunna berätta. Jag redogjorde för pappa om pensionsvillkoren i banken (det hade jag tagit reda på inkom för hans skull; jag kunde inte glömma att det första han frågade mig om när jag sa att jag hade fått jobb på Borås Kretsteater var vilken pension jag kunde räkna med att få.)

Maria och jag tillbringade sommaren i Borås, semester hade vi ingen, det var vi inställda på; semestervikarier har inte semester och det gällde också mig när jag nu övergått (även om ingenting hade hänt; jag bara fullföljde ett missförstånd som Bertilsson hade gjort) till att vara aspirant. Men detta hade givit oss en ny utsikt över framtiden, vi hade fått nya möjligheter och kunde börja med nya drömmar, den vanliga människans vanliga förhoppningar om lycka som består av familj och hus och en resa till Mallorca på sommaren. Det var drömmar som vi (jag) inte tidigare hade tillåtit oss. Maria berättade hur hon och Lars-Inge hade köpt penninglotter när de hade råd och sedan gått och planerat för allt som de skulle göra och allt som de skulle köpa och alla resor de skulle företa när vinsten kom, men det var ju mitt i medellösheten mest en lek och ett sätt att fly från de dagliga bekymren. Nu ersatte vi de stora Drömmarna med små drömmar, och en sådan (som visst inte kunde betecknas som liten) föreslogs av Maria, när hon ville att vi skulle skaffa oss ett barn till. Jag blev förvånad eftersom hon så ofta hade sagt, att hon aldrig tänkte utsätta sig för smärtan en gång till i livet att slitas itu av en förlossning. Nu tyckte hon att Anna-Maria inte skulle behöva växa upp som enda barnet. Maria var otroligt vacker. Hon berättade att en äldre gynekolog (dock inte dr Marcus) hade fört fingret längs den övre kanten på hennes frodigt svarthåriga triangel (jag skulle ha kunnat skriva "längs hypotenusan" men det hade säkert missuppfattats av dem som inte har läst matematik för gymnasiet) och sagt: Mycket sextigt! Jag ställde villigt upp; bort med kondomen! och fram på höstkanten kunde Maria berätta att vi hade lyckats.

En solig morgon mitt på sommaren stötte jag ihop med bankdirektör Bertilsson på väg till jobbet. Han undrade om jag inte tyckte att det som hade hänt var någonting enastående? Ja, instämde jag, och undrade vad han menade. Jag räddades av en kamrat som dök upp i rätta ögonblicket och fick samma fråga, och som berättade att han hade suttit uppe på natten och lyssnat i radio på referatet av matchen när Ingemar Johansson hade besekrat Floyd Patterson i tungviktsboxning. Bertilsson var upprymd som ett barn på marknad och hade så när dunkat oss i ryggen. Att en svensk äntligen erövrade den mest prestigefyllda idrottstiteln i världen, tungviktsvärldsmästerskapet i boxning var fantastiskt. Jag levde fortfarande delvis kvar i min kulturtillvaro och hade inte lagt märke till det som alla människor talade om. Min bror hade varit intresserad av boxning och när vi bodde i Stockholm tillsammans hade han tränat på boxningsklubben Örnen och på vinden hemma i Vindeln hade han gjort i ordning en boxningsring där han övade sig tillsammans med sina kompisar. Han läste Rekordmagasinet och All-Sport och det är klart att jag inte kunde låta bli att läsa dem också och därför inte alls var obekant med Joe Louis och de andra giganterna inom området. När jag mindes det, insåg jag hur stor Ingos prestation var. Jag förstod att jag måste börja läsa sportsidorna, åtminstone rubrikerna, om jag ville smälta in i den nya omgivningen. (När jag var i Edinburgh 1948 pågick olympiaden i London och vi elever på Folkuniversitet fick ett erbjudande att åka tåg till London och sitta på läktaren en dag under friidrottstävlingarna och åka hem igen samma dags kväll, allt till priset av 5 pund, som med den dåtida kursen motsvarade 75 svenska kronor; pengar som jag ansåg mig ha större nytta av i Edinburghs antikvariat.) Jag kunde inte enbart umgås med kamrer Månsson, som bara hyste ett överseende förakt för dessa sportfånar. Man hade anlagt en golfbana i Borås och Skandinaviska Banken hörde till sponsorerna. På en bank vid en av utslagsplatserna hade man för dyra pengar fått sätta upp texten "Din Bänk". Bertil Westblad som många år senare blev ordförande i Sveriges Golf förbund var naturligtvis golfare och likaså Björn Bertilsson. Även Månsson hade förmåtts att försöka sig på golfen sedan han övertygats om att det inte var någon riktig sport som man riskerade att bli svettig av, utan snarare en något mer utvecklad form av promenad. Han hade dock fått sluta eftersom han inte hade bil. Det kändes genant att vara den ende som kom med golfbagen på cykeln, anförtrödde han mig. Fotbollsintresset bland kamraterna på banken var också stort. De flesta höll på Elfsborg som hade ramlat ur allsvenskan och höll på att ta sig upp igen. Bengt Göran Hed hette en modig (eller trotsig) yngling som höll på lokalkonkurrenten Norrby, som låg i samma division med samma ambition. Annars pratade man mest om det nya mediet TV. Jag hade inte haft råd att skaffa någon apparat och var en trogen radiolyssnare, liksom Månsson som höll sig till radion av princip; TV var alltför gement och simpelt. Vi två kunde utbyta åsikter om radioprogram, men vi var i klar minoritet i lunchmatsalen, där

det talades om för oss okända företeelser som Familjen Flinta och Bröderna Cartwright. TV hade nog kunnat vara en möjlig arbetsplats för mig; många av mina gamla vänner i Stockholm hade fått jobb i det nya mediet; min efterträdare som ordförande i Stockholms Studentteater, Åke Edin och hans fru Gunilla hade blivit anställda där liksom mina studiekamrater i teaterhistoria Karin Sohlman (som gifte sig med Åke Falk) och Carl-Olof Gierow. Vår gamle pere noble Olle Grönstedt recenserade film i TV. Yngve Gamlin förekom ofta i TV, inte bara med dekorer. Min företrädare på ordförandeposten, Lars Hansegård hade hamnat i skolradion och dök upp i Borås 1955 tillsammans med Lars Boberg för att göra ett radioprogram om gallstensoperation och jag fick spela gallstenspatient före och efter operationen. (Själva operationen som utförligt refererades gjordes på en sövd kvinna; min egen gallstensoperation skedde inte förrän på åttiotalet.) Att arbeta med radio hade jag inte en tanke på eftersom jag var så omusikalisk och TV fanns ännu inte inne i min föreställningsvärld. Jag hade en stått utanför fönstret till en radioaffär på Kungsgatan i Stockholm tillsammans med en skock andra nyfikna och sett Bengt Ekerot spela Hamlet i en TV-ruta. Det var många år sedan och det hade varit så primitivt och samtidigt verkat så futuristiskt att man hade svårt att tänka sig att man nu kunde få samma upplevelse hemma hos sig själv. Det berättades att de som hade skaffat mottagare fick vara beredda på att bli invaderade av släktingar, vänner och grannar. På vårt hus som innehöll fem lägenheter fanns det ännu ingen TV-antenn. Men intresset var stort och den ene efter den andre av mina kollegor på banken kunde berätta att nu hade de också köpt TV. En mottagare kostade mellan ett och tvåtusen och det var ganska mycket pengar och en del av de avbetalningsaffärer som banken finansierade och också växlar som diskonterades rörde TV-apparater. Annars var det en annan ny fluga som vi lånade ut pengar till: frysacksföreningar. Folk slog sig ihop och köpte in frysack för förvaring av mat. Det uppstod företag som specialiserade sig på att sälja djupfrysta livsmedel, främst kött, och man kunde göra goda affärer genom att köpa halva grisar, stycka och frysa in själv. Detta tilltalade boråsarna som var kända för sitt ekonomiska sinne. De flesta jobbade i låglöneföretag, och om de skulle ha råd med TV och allt det intressanta nya som vinkade runt hörnet, utlandsresor och bilar, så ville det till att de kunde hålla nere sina övriga utgifter, till exempel matkostnaderna. Det visade sig att det inte fanns någon uppoffring som inte folk var villiga att göra för bilen skull. När jag (som varken hade bil eller körkort) skickades ut av banken att informera om familjeekonomi och presenterade en kalkyl över bilens kostnader som jag hade fått från konsumentverket höll jag på att bli lynchad. Man ville inte tro att mina siffror var sanna.

Skandinaviska Banken hade en egen skola i Göteborg och jag fick erbjudande att bli elev under fyra veckor och jag tackade naturligtvis ja. På hösten reste den lilla familjen ner till Göteborg och bosatte sig för en månad hemma hos mor Ebba. Maria hade blivit inbjuden att komma och

besöka pappa och Ingrid och det passade ju bra att göra den resan när vi nu hade barnvakt, så hon flög (på pappas bekostnad) till Luleå på en vecka. Det motoriskt livliga barnet höll igång sin mormor så att hon blev alldeles utmattad och så snart jag kom hem från bankskolan låste mor Ebba sin dörr och kom inte ut igen förrän jag lagt Anna och fått henne att sova. Vi hade varit lite betänksamma inför Marias resa eftersom det var den första gången som Anna skulle vara utan sin mor en hel dag (och nu handlade det om sju dagar).

Det var en obefogad oro. Anna frågade inte efter mamma en enda gång; det vågade jag inte berätta för Maria när hon kom hem. Bankskolan låg på andra våningen i bankens hus på Lilla Bergsgatan i Göteborg. En våning under oss fanns bankens kontor nr 3 och i själva berget var insprängt ett som det en gång kallades fullträffssäkert valv av betydande dimensioner, men där hade tiden sprungit ifrån banken; ytterst få förvaringsplatser kunde längre kallas fullträffssäkra i atombombens och neutronbombens tid. För första gången sedan jag gjorde lumpen satt jag åter i en skolbänk, men den här gången var jag fast besluten att hålla mig vaken. Det gällde att inte göra bort sig med tanke på de förhoppningar som vi hade inför framtiden. Vårt liv hittills hade inte varit olyckligt, långt därifrån. Men vi hade för det mesta haft ont om pengar och varit tvungna att ägna stor tid och energi åt att grubbla på hur vi skulle få vår ekonomi att gå ihop. Att gå till och från jobbet var nyttigt för kroppen, men att göra det därför att man inte har råd att köpa månadskortet på bussen kändes förödmjukande. Bristen på pengar gjorde tillvaron torftig, men nu skulle vi ändra på det. Jag läste ordentligt på de läxor som bankskolans rektor, Ragnar Holm, gav oss.

Vi var runt tjugo elever och jag var äldst. Det förpliktigade också. Vi hade en första skrivning på bankens årsredovisning. Rektorn ansåg att vi skulle känna till bankens organisation och omslutning och också ha ett hum om hur mycket banken drog in på de olika verksamhetsgrenarna, liksom vad cheferna hette. Jag hade inte helt tappat min studievana från tiden då jag pluggade i mig litteraturhistorians examinatorier och klarade provet galant. Sammalunda gick det med den andra skrivningen som vi helt ägnade åt växlarna, som ju var bland det vanligaste man stötte på i banken och där det fanns mycket att lära sig och många termer som kändes konstiga för den okunnige. Växlarna hade den fördelen att man kunde gå till protestförrättaren på orten med sådana växlar som inte inlöstes och låta protestera dem; därefter kunde man lagsöka vem man ville av dem som hade skrivit på växeln, antingen utställaren eller acceptanten eller någon av dem som hade gått i borgen genom att skriva sina namn på baksidan. Det berättas om en utställare som var barndomsvän med Ivar Kreuger och fick honom att skriva på en låneväxel på ett mindre belopp som acceptant. När han visade papperet för sina vänner (på en tidningsredaktion, tror jag) skrev de allihop på växeln på baksidan, men när den förföll var det kam-

raterna som fick lösa den; den rike acceptanten hade skjutit sig i Paris. Växlarna var det vanliga sättet att finansiera avbetalningsskulder, framför allt bilköp. (Detta förbjöds i en ny konsumentlagstiftning på sjuttioalet.) Växeln diskonterades i banken, firman som hade sålt bilen fick sina pengar minus ränta; det var ju en form av kredit där vi förskotterade bilköparens betalning. Vi satt där och vevade på våra snurror från Original-Odhner som hade fabrik i Göteborg där Maria hade haft utställning av tavlor tillsammans med Olle Langert. Vi vevade för att räkna ut räntan. Vi blev med tiden slängda i att veva på snurrarna. Varje gång en sparare satte in en slant skulle ränta på beloppet räknas ut fram till årsskiftet. Om han sedan tog ut pengar så räknades ränta på uttaget, också fram till årsskiftet, men den räntan drogs då av. Det fanns en särskild räntekolumn på det kort där sparares behållning bokfördes. Vid året slut lade man den ränta som kontot hade tjänat till kapitalet och så började man på nytt att räkna ränta till nästa årsskifte. Men ibland ändrade Riksbanken räntesatsen och då måste den redan uträknade räntan på alla kontona i banken räknas om. Sådana dagar beordrades alla anställda i banken att arbeta över på kvällarna. När Riksbanken, som faktiskt hände vid något turbulent tillfälle i den svenska ekonomin, ändrade räntan tre gånger på en vecka höll alla bankarbetare i landet på att gå i däck. Man hade ju också räknat fram räntan på alla lån till deras förfallodagar. Det här skulle komma att ändras totalt när datamaskinen kom in i banken. Numera krävs bara några knapptryckningar inne på centralkontoret och man hör inte längre det hackande snurrandet från dussintals manuella räknemaskiner överrösta skrivmaskinsknattret (som inte heller längre ljuder) i banklokalerna. Den andra skivningen gick också bra. Jag hade cirkulerat i banken i Borås under månaden före bankskolan. Jag hade suttit en vecka på inlåningen som hade hand om spararnas pengar, en vecka på utlåningen som lånar ut, en vecka på växelavdelningen med sin speciella verksamhet och den sista veckan på utlandsexpeditionen som skötte betalningarna till och från utlandet. Värdepapperstjänsterna (handeln med aktier och obligationer) och förvaringen av dessa (notariat) berörde organisationsmässigt upplysningen där jag så smått hade fått börja hjälpa till. Dessa sorterade också under Månsson som la ner hårt arbete på att uppfostra mig. Alla soliditetsupplysningar skulle passera honom. Vi hade en vertikal rörpost som vevades för hand, ett förnicklat rör direkt ner till korrespondensavdelningen under oss där han hade sin plats. Man lade det färdigskrivna A-5-arket i en papprulle och skickade ner det till Månsson. Om det skrivna inte blev godkänt kom det tillbaka utan ändringar. Första gången som detta skedde trodde jag att det var ett misstag och skickade ner rullen igen bara för att åter få den i retur. Jag frågade Måns vad han menade och han sa att om jag läste igenom vad jag hade skrivit ordentligt skulle jag själv upptäcka vad det var för fel: språkfel, felstavning, klumpig formulering etcetera. Jag gör det ju inte för att jävlas med dig; jag gör det ju för att du ska lära dig, sa han. Jamen, opponerade jag mig,

jag har skrivit av en gammal upplysning som du redan har godkänt en gång. Du är inte anställd för att skriva av, du ska tänka själv. Den här kan formuleras bättre. Examen i bankskolan hade formen av ett slutförhör där personalchefen för Skandinaviska Banken i västra Sverige, Adolf Borén, en liten vithårig farbror, utomordentligt trevlig och verserad, representant för högern i Göteborgs stadsfullmäktige och också engagerad inom kyrkan, satt som examensvittne. (Han berättade vid ett tillfälle för mig om sitt livs svartaste stund när han en söndag på 30-talet hade åkt med ett extratåg för GAIS-supportrar som skulle se en fotbollsmatch mot Helsingborg medan Adolf tänkte sig att turista tillsammans med sin fru i staden; GAIS vann matchen och det hade man firat så grundligt att tåget kom att kallas "fylletåget" och polis väntade på stationen tillsammans med pressfotografer. Det bar sig inte bättre än att fotot i Handelstidningen från fylletågets ankomst till centralen i Göteborg föreställde Adolf Borén som, omgiven av bistra konstaplar, hjälper sin fru ner på perrongen; Adolf hade blivit tvungen att gå upp till biskopen och förklara sig.) Vid sin sida hade han sin blivande efterträdare Bertil Westblad som medcensor. Ragnar Holm hade lärt oss att banken hade många tjänster att erbjuda och nu tog han fram en tändsticksask och för varje tjänst vi kunde nämna tog han en sticka ur asken. När asken var tömd började han lägga tillbaka stickorna en efter en, en för varje banktjänst, och vi lyckades fylla asken igen. För att bli ordinarie i banken krävde man enligt avtalet med Bankmannaförbundet att aspiranten med godkänt betyg skulle läsa en korrespondenskurs på Hermods som hette Bankteknik för bankmän. Jag slapp den därför att det hade gått så bra i bankskolan. Det var en liten seger för mig, för jag kände på mig att man fortfarande såg med viss skepsis på mig i den nya rollen som banktjänsteman, hur väl jag än försökte anpassa mig. Jag hade visserligen klippt mig och Maria vände kragarna på mina skjortor och lappade och lagade så att jag såg presentabel ut. De två kostymerna som jag hade fått av svärmor hjälpte naturligtvis till (jag undrar vad som hade hänt om jag inte hade haft dem?). Långt senare sa en av mina kamrater mycket riktigt: Vi trodde aldrig att du skulle stanna i banken.

På hösten blev vi inbjudna till fest på Rondo i Göteborg; hela bankens personal skulle fira av chefen för bankens västra region Erik Lundh och samtidigt få hälsa på hans efterträdare Fritjof Ahrén. Dessutom fyllde banken 95 år. Vi från Borås skulle skjutas i abonnerad buss och det spreds ett rykte att sprit inte skulle serveras på festen. Därför hade många grundat ordentligt före avfärden. För min del var detta inget problem eftersom jag inte hade råd att köpa ut sprit, och inte hade jag lust heller eftersom jag inte ville göra bort mig. Sånt kunde annars lätt hända. Jag hade varit på en fest första året jag var anställd på Kretsteatern hemma hos provinsialläkaren Öberg i Kinna. Efteråt kunde jag inte komma ihåg hur jag tog mig hem; jag hade fullständigt tappat minnet. Så full tänkte jag aldrig bli en gång till, inte dricka så att jag inte hade kontroll. (Det var ju vackert tänkt, men

spriten medför ju att kontrollen hela tiden försvagas och får en att förlora känsla för gränserna, också gränsen för hur mycket man ska dricka.) Bussen måste stanna flera gånger på vägen mellan Borås och Göteborg för att passagerare skulle få lätta på blåsan. Och naturligtvis visade sig ryktet om spritfrihet vara falskt: det bjöds på tre snittar med snaps och öl, det var varmrätt med rödvin och dessert med ett glas sherry. Därtill kom groggarnas glada parad: vi fick tre drinkkuponger var. Vid ett besök på herrtoaletten mötte jag flera av de yngre kollegorna från Borås som var allvarligt sysselsatta med att finna någon slags stabilitet i tillvaron. En del sköljde sina redan kritvita ansikten med kallt vatten, andra åkallade ljudligt Ulrik inne i toalettbasen. Jag kände lättnad över att inte behöva tillhöra den skaran. Jag kände också lättnad av en annan anledning. Vi var placerade vid runda bord, åtta stycken runt varje, och värd vid mitt bord var den sinistre revisionschefen Sigurd Persson. Man hade satt oss ihop eftersom det ryktades att han var teaterintresserad. Vid vårt bord satt också några medelålders damer som ansågs ha samma intresse och, tackochlov, en av mina kamrater från bankskolan, en ung flicka, smal och lång, Margareta Helander kom hon att heta som gift, vad hon hette då har jag glömt. Jag tror att hon jobbade på bankens kontor i Överlida. Jag var ännu mera belåten över att jag inte hade tankat innan festen. Nu kunde jag föra en civiliserad konversation med dessa äldre bankanställda utan att sluddra och hicka. På den tiden var man inte heller du automatiskt med sina kollegor. Sigurd Persson och jag lade förmodligen bort titlarna längre fram i livet. Han var något av en ensamvarg och redigerade under ett antal år bankens instruktionsbok som han utgav i den ena delen efter den andra. Den lilla svarta bok, som fanns när jag började i banken, blev så småningom efterträdd av en halv hyllmeter röda pärmar. För att nu, antar jag, vara uppslukad av cyberrymden. Margareta var jag naturligtvis du med och kunde dansa med, när inte Sigurd Persson falkade efter henne. Men han hade också ögonen på sig och måste uppföra sig. Så småningom rullade bussen med glada gäster tillbaka till Borås och ett tecken på att jag hamnat i ett civiliserat företag var att öl och nattsmörgåsar hade lastats på innan vi lämnade Rondo.

Maria målade en hel del. Jag hade snickrat ett staffli medan jag ännu hade tillgång till teaterns verkstad och det stod nu för jämnan uppställt i vårt vardagsrum. Anna hade vuxit ur barnhagen och var precis så livlig som Bertil Söderling hade förutspått. Hon fortsatte att ta ut musik på det svarta pianot. Marias mage hade börjat växa och en dag slutade hon att röka. Det hade hon inte gjort förra gången hon var gravid. Nu hade det stått i tidningen att det inte var nyttigt att röka. Visserligen fanns det inga vetenskapliga bevis för att rökning skulle vara farligt, men det fanns statistik som antydde en kortare livslängd och tidigare hjärtinfarkter för rökarna. Råttor som utsattes för rökning fick cancer. Det avvisade man med att konstatera att människor inte är råttor. Nästan alla människor rökte på den tiden. Det vara bara tråkmåsar som Ingrid som inte rökte.

Bertil Söderling var ett undantag, men Roland Gandvik rökte. Kamrer Månsson berättade hur han hade tvingat sig själv att sluta röka och när han efter fem år tagit en cigarr fått ett återfall som hade varat i flera år. Kassör Lundgren hade slutat för tio år sedan och var fortfarande röksugen. Maria tyckte att jag också skulle lägga av. Jag lovade att försöka och ett halvt år senare när vår dotter Katarina hade fötts, höll jag löftet. Sedan rökte vi inte på två år.

Nu blev det nyårsafton i banken. Vi höll naturligtvis öppet denna årets sista vardag, men när kunderna till slut hade lämnat banken dämpades ljuset och det dukades upp ett bord med frukt och choklad i lokalen och glas med mousserande vin serverades och alla skålade med varandra och önskade varandra ett gott slut och ett gott nytt år. Bankdirektör Bertilsson höll tal och lade bort titlarna med dem som nu hade blivit ordinarie, däribland till mig. Därefter fick vi de skriftliga bekräftelserna, våra ordinariebrev. Jag öppnade kuvertet och läste mitt brev tillsammans med en lapp med uppgift om min lön som fullvärdig banktjänsteman: Kr 1.020:-/månad. Jag var gift och hade ett barn och ett annat på väg, jag hade fått en trygg anställning, jag hade fyllt 30 år och hade en månadslön över tusen kronor. Håkan Lorentzon på låneavdelningen tände efter en stund lamporna i lokalen och Ove Mattsson, den nye personalkamrern, klappade i händerna och sa: Eftersom det är nyårsafton i kväll, så räcker det om ni kommer klockan tio i morgon. Vi måste skriva ut räntebeskeden. Passa på att ändra stämplarna redan i dag. Det är två siffror som ska bytas, både femman och nian.

Mitt decennium var slut, 1950-talet blev 1960-talet. Jag kände en slags lugn uppfylla mig, där jag stod med ordinariebrevet i handen. Nu skulle mitt liv gå in på ett nytt spår. I tio år hade jag ägnat mig åt konstnärlig verksamhet. Nu skulle det vara över, tänkte jag utan saknad. Jag trodde att jag kunde släcka elden inom mig, ja, att jag redan hade gjort det.

BAKTAL

Maria och jag retade oss ofta när vi satt och läste tidningen eller tittade på tv eller lyssnade på radio över den okunnighet som lades i dagen av yngre besserwissrar av båda könen som utifrån sin bristande kännedom om de förhållande de kritiserade satte sig till doms över oss som levde då och talade om för oss hur vi istället borde ha levat. Dessutom förargade det oss att man hade usurperat begreppet fyrtiotalist som för oss var beteckningen på en författargeneration, den bästa som hittills bestigit vår parnass med namn som Erik Lindegren, Karl Wennberg, Stig Dagerman, Lars Ahlin och många andra däribland Marias bror Östen och hans hustru Ella Hillbäck och istället låtit ordet fyrtiotalist beteckna en människa som blev född på

fyrtioalet. Det språkbruket hade man inte använt tidigare. Åttiotalisterna var inte födda på 80-talet, tjugotalisterna inte på 20-talet o.s.v.

Att sentida människor inte kan veta hur det var att leva i en tidigare tid är förståeligt. Allt har blivit annorlunda. Jag föreställer mig att t.o.m. bakteriefloran har blivit en annan och att en människa av i dag som blev förflyttad till låt oss säga femtonhundratalet ganska snart skulle duka under av en eller annan infektion. Men det är ju länge sedan säger man, då man till sin förskräckelse upptäcker att det redan är länge sedan man själv var ung, femtio år har gått sedan jag var tjugofem. Det var då jag bestämde mig för att försöka skildra något av den tid som jag upplevt. Att berätta om alla sjuttiofem åren känns som en övermänsklig uppgift. Bättre då att välja en period i mitt liv som jag upplevde som avgörande. 1950-talet. Mitt liv, skriver jag för jag kan inte med anspråk på sanning berätta om någon annans liv. Det måste bli subjektivt och sanningen blir också subjektets. Jag har inte forskat i arkiv och bibliotek eller letat i tidningslägg. Historia berättas bäst av historiker; jag ville berätta om tiden som jag uppfattade den i den mån jag fortfarande kom ihåg den, också för mina barnbarn i hopp om att de bättre ska förstå sina primitiva förfäder som tvingades växa upp utan rockmusik, tv, data och mobiltelefon.

Jag berättade inte om mina planer för Maria. Hon märkte ju att jag satt vid datan och arbetade, men hon var van att jag inte talade om det som jag skrev innan jag tyckte att det var färdigt. Då först fick hon läsa det eller (om det var en pjäs) läste jag upp det för henne. Nu avled Maria plötsligt när jag hade jobbat med manuset i drygt ett år och egentligen betraktade det som färdigt; jag skulle bara läsa igenom och korrigera. Det hände mycket hastigt och överraskande. Vi gick arm i arm in på Östra sjukhusets akutmottagning en måndag morgon, därför att Maria tyckte att det kändes tungt att andas och på lördagen i samma vecka, den 24 juli, klockan elva på förmiddagen dog hon. Självklart skulle hon ha fått läsa och godkänna detta, eftersom det i så stor utsträckning också berör henne. Jag kan bara lova att jag, som inte har upphört att älska henne, försökt behandla henne rättvist.